

УДК 631.15:338.24

І. А. Ясінецька,

д. е. н., професор, професор кафедри садово-паркового господарства, геодезії і землеустрою, проректор з навчальної роботи, Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2996-4394>

Е. В. Добровольська,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування, Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8965-7540>

Н. В. Покотильська,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування, Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3163-2900>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.5-6.35

СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ПРОДУКЦІЇ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

I. Yasinetska,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Landscaping, Geodesy and Land Management, Higher Educational Institution "Podillia State University"

E. Dobrovolska,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Public Administration, Higher Educational Institution "Podillia State University"

N. Pokotytska,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Public Administration, Higher Educational Institution "Podillia State University"

THE CURRENT STATE OF THE PRODUCTION MANAGEMENT OF AN AGRICULTURAL ENTERPRISE

Управління виробництвом продукції аграрних підприємств є важливим фактором розвитку національної економіки України. На сьогодні, найбільш важливою і необхідною сферою діяльності людини є управління, так як від нього залежить і ефективність виробництва, і якість обслуговування населення. Стаття присвячена актуальним питанням управління виробництвом продукції аграрного підприємства. Здійснено аналіз та оцінку стану управління виробництвом продукції аграрного підприємства. Визначено напрями та запропоновано шляхи підвищення ефективності управління виробництвом продукції у досліджуваному аграрному підприємстві. Обґрунтовано проблему підвищення рівня ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, розв'язання якої є важливим завданням, не тільки на державному, але й на регіональному рівні. Визначено, що на даний час виробництво сільськогосподарської продукції характеризується структурною незбалансованістю, сучасні господарства на шляху розвитку й ефективного функціонування потребують фінансової, економічної і технологічної збалансованості з переробними підприємствами та обслуговуючими організаціями, що здійснюють матеріально-технічне забезпечення.

The management of the production activities of agricultural enterprises is an important factor in the development of the national economy and the stabilization of Ukraine. Today it is difficult to single out a more important and necessary area of human activity than management, since both the efficiency of production and the quality of public services depend on it. Managerial experience is enriched by knowledge of the fundamentals of management science and world achievements in the practical organization of economic and social processes. In recent years, major political, social and economic transformations have taken place in Ukraine, property relations are being reformed, new forms of farming in the countryside and independent producers are being created. The transformation of society is accompanied by crisis processes in essentially all sectors of the national economy, a decline in the production of various types of products and the

impoverishment of the population. It can be said that the crisis of the economy is, first of all, a crisis of management, and any production functions as it is managed. The enterprise independently plans its production and economic activities and determines the prospects for further development. With the development of productive forces, an objective need arose to coordinate the work of people on an enterprise scale. Management is an indispensable element of any form of organizing the collective activity of people. Agricultural production management is an integral part of economic management, that is, sectoral management. However, the problem of managing the production of agricultural enterprises has not been fully resolved, given the challenges of modern society, it requires further development. Production management of an agricultural enterprise, in our opinion, can be considered a process of planning, organizing, motivating, controlling, coordinating and marketing in the management of production, marketing and scientific and technical activities of an enterprise, by organizing the entire production process in order to increase its efficiency in the long term perspective, as well as purposeful action on the team in order to achieve the goals of the enterprise.

Ключові слова: управління виробництвом, аграрне підприємство, продукція рослинництва, продукція тваринництва, ефективність виробництва.

Key words: production management, agricultural enterprise, crop production, livestock production, production efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах ринкових відносин лише ефективна система управління може забезпечити підприємствам агропромислового виробництва успішне господарювання і конкурентні переваги. Сьогодні підприємство самостійно визначає і прогнозує параметри зовнішнього середовища, асортимент продукції, ціну пропозиції, постачальників, ринки збуту тощо, і має швидко, а головне — правильно реагувати на будь-які зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі та відповідно до цього корегувати власну діяльність. Аграрний сектор економіки України функціонує в таких умовах, в яких існують певні соціально-економічні та геополітичні фактори, що безпосередньо впливають на існування проблемних питань розвитку аграрного сектору. Розвиток аграрного сектору має здійснюватися урахуванням сучасні соціальні виклики, економічні умови та екологічні проблеми. Україна має величезний потенціал для розвитку сільського господарства. Це відбувається, головним чином, через сприятливі природні умови для сільського господарства: родючий ґрунт і дуже сприятливий клімат на більшій частині території країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Розвитку теорії і практики управління виробництвом продукції сільського господарства аграрними підприємствами присвячені дослідження цілого ряду відомих науковців, таких як: В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, В.Я. Меселя-Веселяка, М.В. Зубця, Я.П. Березівського та ін. Однак проблема визначення засад ефективного управління виробництва продукції аграрними підприємствами є неповністю вирішеною,

зважаючи на виклики сучасного суспільства. Але ці зміни потрібно детально та всебічно досліджувати, а одержані результати використовувати для збільшення обсягів виробництва аграрної продукції. Це зумовило необхідність проведення окремого дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою запропонованої статті є аналіз та оцінка сучасного стану управління виробництвом продукції аграрного підприємства та розроблення основних напрямів забезпечення тенденцій його розвитку.

ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЙОГО ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Україна сьогодні перебуває в досить складній економічній ситуації. Фінансова криза сильно вплинула і на сільське господарство нашої країни. Сільське господарство є однією з найважливіших комплексних галузей вітчизняної економіки і все ще може дати потужний поштовх економіці для виходу з кризової ситуації, і Україна могла б посилити свій вплив на світовий ринок продовольства.

Аграрний сектор економіки України сьогодні активно розвивається, але тренд розвитку нестійкий. Аграрна політика країни повинна постійно оновлюватися, що відповідатиме проблемам та питанням, пов'язаним з управлінням виробництвом продукції аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження виступає сільськогосподарський виробничий кооператив "Летава", який є одним з потужних сільськогосподарських підприємств Кам'янець-Подільського району Хмельницької області, утворений в 2000 році на базі реформованого колгоспу ім.

Таблиця 1. Склад і структура вартості товарної продукції

Види продукції	2019 р.		2020 р.		2021 р.		В середньому за 3 роки	
	сума, тис. грн	%	сума, тис. грн	%	сума, тис. грн	%	сума, тис. грн	%
Зернові і зернобобові	26646	34,6	36527	45,6	29908	37,3	31027	39,2
з них:								
пшениця	10506	13,6	11178	14,0	16136	20,1	12607	15,9
соєа	4734	6,1	7568	9,4	6554	8,2	6285	7,9
Ріпак озимий	9500	12,3	7842	9,8	6983	8,7	8108	10,3
Інша продукція рослинництва	3472	4,5	2451	3,1	4848	6,1	3590	4,6
Разом по рослинництву	39618	51,4	46820	58,4	41739	52,1	42726	54,0
Приріст живої маси ВРХ	8043	10,4	5505	6,9	7940	9,9	7163	9,1
Молоко	25191	32,7	27206	34,0	29528	36,8	27308	34,5
Приріст живої маси свиней	1014	1,3	550	0,7	254	0,3	606	0,8
Інша продукція тваринництва	3140	4,1	26	0,03	671	0,8	1279	1,6
Разом по тваринництву	37400	48,6	33287	41,6	38393	47,9	36360	46,0
Всього по с-г. виробництву	77018	100	80107	100	80132	100	79086	100

Леніна і його місією є виробництво та реалізація продукції сільськогосподарського виробництва і продуктів його переробки для задоволення потреб споживачів з метою одержання прибутку. На даний час у підприємстві увага сконцентрована на вирощуванні зернових культур (пшениця, кукурудза, ячмінь, гречка, горох), технічних культур, відбірної сортової картоплі, цукрового буряку, насіння кращих районованих сортів озимих та ярих зернових, овочевих культур, реалізація плеїнної великої рогатої худоби чорно-рябої породи, виробництво молока, м'яса, меду, переробка сільськогосподарської продукції тощо. Цілями створення та діяльності СВК "Летава" є виробництво більшої кількості і відповідної якості продукції з мінімально необхідними затратами. Підприємство в процесі своєї діяльності використовує земельні угіддя (2 637 га), рілля у складі яких становить 100 % та повністю використовується під посіви сільськогосподарських культур.

Спеціалізація є одним із визначальних чинників формування результативності виробництва, тому ми повністю підтримуємо думку вчених, що "ефективним виробництвом може бути у всіх типах господарств, якщо їхня спеціалізація повною мірою відповідає природним та економічним умовам і при цьому вони забезпечують високу продуктивність діяльності" [1].

Спеціалізацію СВК "Летава"

визначаємо на основі структури вартості товарної продукції. Дані таблиці підтверджують напрям спеціалізації підприємства, оскільки найбільший відсоток в структурі товарної продукції в середньому за три роки становило виробництво продукції рослинництва — 54,0 %, з неї на зерно припадало 39,2 %.

Продукція тваринництва в середньому за три роки займала 46,0 % від загального обсягу реалізованої сільськогосподарської продукції. З неї 9,1 % припадало на приріст живої маси великої рогатої худоби і 34,5 % — на молоко. Отже, СВК "Летава" спеціалізується на виробництві зерна, молока і м'яса великої рогатої худоби, тобто має зерновий напрямок спеціалізації з розвинутим молочно-м'ясним скотарством.

У формуванні фінансових результатів діяльності аграрних підприємств вирішальне значення має величина і структура затracених ресурсів, тобто понесених витрат. Як показує практика, за останні 3 роки структура операційних витрат істотно змінилася (табл. 2).

Таблиця 2. Склад і структура елементів операційних витрат

Елементи витрат	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. від 2019 р. (+, -)
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	
Матеріальні затрати	47,7	49,9	50,2	52,7	45,0	47,1	-2,8
Витрати на оплату праці	22,2	23,2	22,2	23,3	23,2	24,3	1,1
Відрахування на соціальні заходи	4,7	4,9	4,8	5,1	5,1	5,3	0,4
Амортизація	3,8	4,0	3,3	3,5	3,4	3,5	-0,5
Інші операційні витрати	17,2	18,0	14,7	15,4	18,9	19,8	1,8
Разом	95,6	100,0	95,2	100,0	95,6	100,0	—

Таблиця 3. Ефективність апарату управління підприємства

Показники	Роки			Відхилення 2021 р. від 2019 р.	2021 р. у % до 2019 р.
	2019	2020	2021		
Всього персоналу, в т. ч.:	353	344	316	-37	89,5
постійні	339	337	297	-42	87,6
сезонні та тимчасові	14	7	19	5	135,7
Службовці, з них:	64	65	60	-4	93,8
керівники	12	13	11	-1	91,7
спеціалісти	52	52	49	-3	94,2
Середньооблікова кількість працівників, зайнятих в с.-г. виробництві - всього в тому числі:	262	262	263	1	100,4
рослиництва	92	92	93	1	101,1
тваринництва	170	170	170	-	100,0
Виручка від реалізації продукції, тис. грн тому числі:	77018	80107	80132	3114	104,0
рослиництва	39618	46820	41 739	2121	105,4
тваринництва	37400	33287	38 393	993	102,7
Річний фонд оплати праці, тис. грн	22205	22211	23151	946	104,3
Отримано доходу (виручки) від реалізації продукції на одного працівника, грн	322416,0	330377,9	330216,7	7800,7	102,4
Отримано валового прибутку (збитку) на одного працівника, грн	26072,5	45229,0	58338,4	32265,9	в 2,2 р.

За даними таблиці 2, більшу частину операційних витрат підприємства складають саме матеріальні затрати (в 2019 році — 49,9% від усіх операційних витрат; в 2020 році — 52,7 % від усіх операційних витрат, у 2021 — 47,1 %). Це пояснюється тим, що виробництво досить матеріаломістке. Але варто зазначити, що в 2021 році в порівнянні з 2019 зменшилася кількість матеріальних затрат. Це виникло через збільшення обсягів виробництва на підприємстві. Також варто зазначити, що амортизація в 2021 році в порівнянні з 2019 роком зменшилась на 0,5 %, що можна пояснити тим, що обладнання підприємства поступово зношується і тепер сума амортизаційних відрахувань зменшується. Витрати на оплату праці за аналізований період збільшилися на 1,1 %, відповідно, збільшилися і відрахування на соціальні заходи. Незначного збільшення зазнали інші операційні витрати — вони у 2021 році зросли на 1,8 %. Всі ці зміни насамперед пов'язані із підвищенням продуктивності праці, зростанням технологічного рівня виробництва, значним подорожчанням усіх видів матеріальних ресурсів та більш інтенсивним використанням природних ресурсів. Все це у поєднанні із макроекономічними змінами впливає на управлінські рішення щодо функціонування сільськогосподарських підприємств у майбутньому.

Головним засобом виробництва в аграрних підприємствах і в СВК "Летава" зокрема, є земельні ресурси, які характеризуються специфічними особливостями у процесі їх використання. До складу земельних ресурсів СВК "Летава" можна віднести ту землю, яку підприємство орендує в громадян на основі оренди. Кількість орендованих сільськогосподарських земель з кожним роком постійно збільшується, і в 2021 році вони склали 2 637 га. Підприємство має достатню кількість сільськогосподарських угідь для здійснення виробничого процесу. В даному аспекті позитивним є також і те, що якість орендованих земель є досить високою. Машинно-тракторний парк СВК "Летава" нараховує 39 тракторів різних марок і призначення, 12 зернозбиральних комбайнів, 18 машин посівних та для садіння, 292 борони, 10 транспортерів для прибирання гною та багато іншої сільськогосподарської техніки. У кооперативі згідно штатного розпису працює 263 особи. Проте у весняно-осінній період кооператив наймає тимчасових працівників для роботи у полі [2, с. 26].

На думку професора Ф.В. Зинов'єва, оцінювати працю керівників та спеціалістів можливо, тільки враховуючи загальні результати праці колективу, яким вони керують [6]. Тобто ефективність діяльності керівних кадрів ототожнюється з результатами роботи під-

приємств. Ефективність роботи кадрів управління є частиною загальної ефективності суспільного виробництва адже процес трудової діяльності управлінського персоналу тісно пов'язаний із виробництвом і його кінцевими результатами, соціальною діяльністю суспільства, економічним розвитком підприємства у цілому. Тому зрозуміло, що кожне підприємство формує власну кадрову політику, на яку впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Але загальним для всіх господарюючих суб'єктів є те, що кадрова політика повинна бути послідовною і відповідати їх місії та цілям, бути часткою загальної стратегії підприємства і взаємодіяти із його інвестиційними, інноваційними проектами та фінансовими можливостями організації.

Показниками, які можуть виступати індикаторами ефективності управління підприємством, на нашу думку, потрібно виділити прибутки, рентабельність, продуктивність праці, рівень заробітної плати. Для обґрунтування вказаної позиції проведемо оцінку ефективності апарату управління СВК "Летава" (табл. 3).

Оцінюючи ефективність управління виробництвом продукції, варто відзначити, що остання характеризується з позитивного боку, оскільки зафіксовано приріст заробітної плати на 4,3 %. Отримано валового прибутку на одного працівника за аналізований період також має тенденцію до приросту збільшилось на 32,3 тис. грн/особу, тобто в 2,2 рази. Погоджуючись з думкою науковців [4, с. 71], які вважають, що рівень прибутковості порівняно із затратами виробництва виражає ступінь дієвості і правильності прийнятих управлінських рішень, господарюючим суб'єктам варто робити акцент на тому, що зміни прибутковості виробництва з року в рік указують на рівень ефективності менеджменту, здатність господарської системи "виживати" в умовах конкурентного ринку. Така система виявляється прогресуючою, тобто такою, що пропонує затребувані ринку товари і послуги, а це, своєю чергою, дає підстави стверджувати, що менеджмент спроможний приймати ефективні рішення і забезпечити високий рівень дохідності.

Кожне аграрне підприємство здійснює свою діяльність не ізольовано, а в певному контакті із зовнішнім середовищем, яке представлене відомими силами, що діють за його межами. Ці сили з різним ступенем активності, безпосередньо або опосередковано, швидко чи повільно, передбачувано або не передбачувано впливають на життя підприємства, зачіпають його інтереси. На одні сили підприємство може до певного ступеня впливати, намагаючись скоре-

гувати їх дію в своїх інтересах, проте інші є повністю неконтрольованими.

Взаємовідносини з фінансово-кредитними установами (банки, страхові компанії, кредитні та інші установи, з якими підприємство вступає у ділові стосунки при збереженні готівки, фінансуванні своїх угод, страхуванні себе від ризику, одержанні довгострокових кредитів тощо) є дуже важливими для СВК "Летава", оскільки зміна процентних ставок на кредит, скорочення (збільшення) можливостей його одержання істотно можуть вплинути на господарську діяльність і економічне становище. Якщо найближчі конкуренти починають виробляти більше продукції, ніж здатний використати відповідний споживач, то останній орієнтуватиметься на тих виробників, які пропонують продукцію кращої якості і в найбільш прийнятні строки. З цієї причини підприємство постійно вживає необхідні заходи щодо підвищення конкурентоспроможності своєї продукції з метою уникнення проблем її збуту.

Процес раціоналізації управління включає розроблення комплексу організаційно-технічних та соціально-економічних заходів, які забезпечують ефективніше використання землі, робочої сили, техніки та інших ресурсів, створення сприятливих умов праці та побуту працівників, впровадження нових технологій тощо. Ресурси, якими володіє підприємство, впливають на рівень рентабельності незначною мірою — лише у тій частині собівартості, яка дорівнює амортизації основних засобів і зносу нематеріальних активів, а також витратам на ремонт техніки. Основними чинниками зростання рентабельності продукції є зниження витрат на виробництво і підвищення реалізаційних цін [5].

Першочергові заходи, які можуть вже ближчим часом забезпечити вагомий приріст продукції рослинництва — це внесення повної норми у ґрунт органічних і мінеральних добрив. Тільки на основі підвищення родючості ґрунтів можна суттєво збільшити виробництво рослинництва навіть без розширення їх посівної площі.

Також не менш важливим чинником підвищення урожайності продукції рослинництва є впровадження науково обґрунтованих сівозмін, висаджування за найкращими попередниками. Науково обґрунтовані сівозміни є основою правильної організації земельної території господарства та найбільш ефективного використання засобів виробництва.

Важливим показником економічної ефективності виробництва є собівартість продукції. Вона відображає якість роботи господарств і значною мірою визначає рівень його

Таблиця 4. Ефективність виробництва продукції рослинництва

Види продукції	Роки	Площа посіву, га	Вироблено продукції, ц	Урожайність, ц з 1 га	Виробничі витрати, тис. грн	Собівартість 1 ц продукції, грн	Чистий дохід (виручка від реалізації продукції), тис. грн	Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	Прибуток (збиток) від реалізації продукції - всього, тис. грн	Рівень рентабельності (збитковості), %
Озима пшениця	2019	650	66689	102,6	13155,3	197,26	10506	11035	-529	-4,8
	2020	550	23043	41,9	9227,5	400,45	11178	9747	1431	14,7
	2021	550	34165	62,1	15987,2	467,94	16136	11622	4514	38,8
Ячмінь	2019	310	12565	40,5	3480,5	277,00	4057	2389,0	1668	69,8
	2020	300	12684	42,3	4893,8	385,82	7924	5713,0	2211	38,7
	2021	300	11746	39,2	4887,9	416,13	6194	3731,7	2462,3	66,0
Кукурудза на зерно	2019	190	18780	98,8	7494,4	399,06	6174	3343	2831	84,7
	2020	175	17597	100,6	8190,3	465,44	8117	4248,0	3869	91,1
	2021	145	14558	100,4	7607,6	522,57	483	67,2	415,8	618,7
Соя	2019	320	9840	30,8	2878,7	292,55	4734	2175	2559	117,7
	2020	400	12149	30,4	5673,1	466,96	7568	3613	3955	109,5
	2021	400	13156	32,9	5672,8	431,19	6554	2263	4291	189,6
Соняшник	2019	55	1164	21,2	581,9	499,91	83	17	66	388,2
	2020	85	1771	20,8	1224,8	691,59	542	101	441	436,6
	2021	101	1306	12,9	1251,9	958,58	1368	804	564	70,1
Ріпак озимий	2019	280	10507	37,5	5762,8	548,47	9500	5704	3796	66,5
	2020	250	7270	29,1	6555,0	901,65	7842	5766	2076	36,0
	2021	250	5620	22,5	5006,2	890,78	6983	4899	2084	42,5
Цукрові буряки	2019	130	77776	598,3	5668,3	72,88	3203	3011	192	6,4
	2020	120	53358	444,7	4135,2	77,50	1753	1729	24	1,4
	2021	130	52164	401,3	5642,0	108,16	3230	2894	336	11,6
Картопля	2019	3	399	133	143,4	359,40	96	69	27	39,1
	2020	3	573	191	152,2	265,62	3	2	1	50,0
	2021	2	232	116	107,4	462,93	87	43	44	102,3

прибутковості. Покрити зростання виробничих витрат та для забезпечення високої ефективності виробництва продукції, покликана ціна реалізації. Рівень рентабельності виробництва продукції формується і залежить від її собівартості та середньої ціни реалізації. Економічна ефективність виробництва основних видів сільськогосподарської продукції в СВК "Летава" представлена в таблицях 4 і 5.

Внаслідок проведених досліджень, нами встановлено, що протягом останніх 3 років ефективність виробництва більшості сільсько-

господарських культур мала тенденцію до підвищення (табл. 4), що, в свою чергу, свідчить про підвищення результативності системи управління у сільськогосподарських підприємствах. Одним з головних показників, які визначають конкурентоспроможність продукції на ринку та ефективність виробництва є собівартість виробництва продукції. Внаслідок поглиблення економічної кризи, загострення інфляційних процесів собівартість виробництва 1 ц сільськогосподарської продукції протягом досліджуваного періоду мала тенденцію до зростання. На-

Таблиця 5. Ефективність виробництва продукції тваринництва

Види продукції	Роки	Середньорічне поголів'я, голів	Вироблено продукції, ц	Середньорічний приріст 1 голови ВРХ, ц	Виробничі витрати, тис. грн	Собівартість 1 ц продукції, грн	Чистий дохід (виручка від реалізації продукції), тис. грн	Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн	Прибуток (збиток) від реалізації продукції - всього, тис. грн	Рівень рентабельності (збитковості), %
Приріст живої маси ВРХ	2019	1506	2218	1,5	10747,0	4845,36	8043	13949	-5906	-42,3
	2020	1511	2143	1,5	11000,7	5133,32	5505	10199	-4694	-46,0
	2021	1466	1917	1,3	10428,1	5439,80	7940	12757	-4817	-37,8
Молоко	2019	550	33383	60,7	24311,0	728,24	25191	22608	2583	11,4
	2020	550	34184	62,2	24904,5	728,54	27206	23054	4152	18,0
	2021	550	32819	59,7	25294,9	770,74	29528	23365	6163	26,3
Приріст живої маси свиней	2019	449	284	0,6	2358,8	8305,63	1014	2148	-1134	-52,8
	2020	343	217	0,6	1883,5	8679,72	550	1228	-678	-55,2
	2021	296	182	0,6	1875,9	10307,14	254	671	-417	-62,1

жаль, за досліджуваній період урожайність основних сільськогосподарських культур демонструє тенденцію до зниження, спостерігається ріст виробничих витрат.

Для вивчення наявного стану та розроблення планів на майбутнє розглянемо фінансові показники виробництва сільськогосподарської продукції досліджуваного аграрного підприємства (табл. 4). Рентабельність продукції характеризує прибутковість поточних витрат, вигідність для підприємства виробництва певного виду продукції. Як показало дослідження, у цілому галузь рослинництва кооперативу є прибутковою та рентабельною. Ціни по всіх сільськогосподарських культурах на протязі

досліджуваного періоду постійно коливалися, тому й прибутковість даних культур підприємства нестабільна. Підвищення рівня рентабельності є результатом випереджаючих темпів росту цін реалізації над собівартістю продукції.

Дещо відмінна ситуація щодо розвитку тваринництва (табл. 5). Проведений аналіз показує, що зниження допущено майже по всіх видах тваринницької продукції, за виключенням молока.

Коли розглядати обсяги виробництва в розрізі видів продукції, то спостерігаються тенденції у зниженні обсягів продукування окремих видів тваринницької продукції та їх скорочення.

Виробництво продукції тваринництва за досліджуваній період було збитковим, за винятком виробництва молока. Причини збитковості галузі тваринництва — високий рівень собівартості та значно нижчий рівень доходів.

На основі аналізу статистичних даних СВК "Летава" за досліджуваній період, можна зробити висновки про те, що найбільш рентабельним видом виробництва сільськогосподарської продукції є вирощування олійних культур, які за весь досліджуваній період мають найвищі і при цьому стабільні показники. Найбільш збитковим видом є виробництво м'яса. Показник є від'ємним на протязі всього досліджуваного періоду, тому для забезпечення подальшого розвитку цієї галузі потрібно передусім організувати підтримку з боку держави.

В основі аналізу фінансового стану підприємства лежить дослідження його економічного потенціалу. У фінансовому аналізі економічний потенціал досліджується за двома аспектами: як сукупність майна, що перебуває у розпорядженні підприємства, та як загальна вартість джерел його фінансування.

Таблиця 6. Аналіз фінансового стану підприємства

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. від 2019 р.	
				±	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	84873	86559	86 847	1974	102,3
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	43962	43064	40358	-3604	91,8
Середньорічні залишки обігових коштів, тис. грн	80800	81718	87481	6681	108,3
Середньорічна вартість активів, млн грн	134808	137009	142246	7438	105,5
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн	129623	132002	136042	6419	105,0
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	78042	74709	71504	-6538	91,6
Валовий прибуток (збиток), тис. грн	6831	11850	15343	8512	в 2,2 р.
Чистий прибуток (збиток), тис. грн	1057	3701	4347	3290	в 4,1 р.
Рентабельність продукції, %	8,1	13,7	17,7	9,6	-
Рентабельність власного капіталу, %	0,8	2,8	3,2	2,4	-
Рентабельність активів, %	0,8	1,4	3,1	2,3	-

Як показують дані таблиці 6, сума чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) протягом досліджуваного періоду дещо збільшилася (на 2 %). Що стосується середньорічної вартості основних засобів, то їх вартість навпаки — зменшилась на 8,2 відсотка. Середньорічна вартість активів збільшилась на 5,5 %, власного капіталу — на 6419 тис. грн. Через зменшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) на 6538 тис. грн, валовий прибуток у звітному році відповідно збільшився майже вдвічі. І як результат — спостерігається значне збільшення чистого прибутку у звітному році — на 3290 тис. грн або майже в чотири рази.

Отримання прибутку є головною метою підприємницької діяльності, основним спонукальним мотивом будь-якого бізнесу. Для підвищення прибутковості та рентабельності досліджуваного підприємства необхідно мобілізувати всі невикористані можливості для збільшення величини прибутку, а відповідно, й рівня рентабельності, серед яких: збільшення обсягів виробництва і реалізації продукції, зниження її собівартості, підвищення якості товарної продукції, реалізація її на більш вигідних ринках збуту та в оптимальні строки тощо.

Проаналізувавши розвиток виробництва сільськогосподарської продукції, ми приєднуємося до думки науковців [5] та вважаємо, що, крім вище перелічених резервів щодо збільшення величини прибутку, ситуація, яка складається останнім часом у сільському господарстві, не є природною, де не все залежить лише від безпосередніх товаровиробників. Значний вплив на формування доходів сільськогосподарських підприємств має державна політика у сферах ціноутворення, оподаткування та кредитування.

Варто відзначити, що основними стримуючими факторами розвитку є значний диспаритет цін на продукцію галузі та збереження монополізму на ринку сільськогосподарської сировини [7]. Отже, підвищення якості управління як на рівні господарюючих суб'єктів так і на загальнодержавному рівні відобразиться на поліпшенні фінансових показників господарювання.

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що ситуація, яка склалася у аграрному підприємстві, є задовільною, а вирішення питань щодо підвищення рівня управління виробництвом продукції аграрного підприємства повинно базуватися на індивідуальному підході до кожного суб'єкта господарської діяльності з використанням обґрунтованих управлінських рішень.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на позитивну динаміку отримання прибутку, росту валової продукції та основних показників ефективності господарювання, СВК "Летава" характеризується як успішне аграрне підприємство, що нарощує ресурсний потенціал, збільшує обсяги виробництва продукції і успішно працює в умовах ринку. Основними чинниками формування конкурентоспроможності виробництва аграрної продукції є сприятливі природно-кліматичні і географічні умови виробництва продукції, наявність умов для забезпечення високої її якості та екологічної безпеки, зручне логістичне транспортне розташування тощо. Але не дозволяє отримати максимально корисний результат від використання земельних ресурсів, навіть збереження до сьогодні сировино-орієнтованого напрямку розвитку аграрного виробництва, що зумовлює високу залежність вітчизняної галузі сільського господарства від кон'юнктури глобального ринку продовольства і його цінової мінливості, відсутність у частини виробників фінансової можливості впроваджувати інноваційні ресурсозберігаючі технології.

Завданнями аграрного підприємства залишаються підвищення ефективності, збільшення обсягу виробництва конкурентоспроможної продукції і вихід на нові ринки збуту, провідна роль при цьому має бути відведена управлінському складнику.

Література:

1. Беженар І.М. Стан розвитку спеціалізації в аграрних підприємницьких структурах. Економіка та управління національним господарством. Миколаївський нац. ун-т імені В.О. Сухомлинського. 2016. Вип. 10. С. 128—133.

2. Добровольська, Е.В. Ефективність використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Science and Education a New Dimension. IX(44). І.: 249. 2021 Feb. Р. 25—28.

3. Костецький Я.І. Рентабельність як показник ефективності сільськогосподарського виробництва. Інноваційна економіка. 2012. № 2 (28). С. 98—101.

4. Муковоз О.В., Гамівка С.А. Інтенсивність та економічна ефективність інтенсифікації в рослинництві. Вісник СНАУ. 2009. Вип. 8 (37). С. 70—72.

5. Прокопець Л.В. Складові підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/37SPK.pdf.

6. Зінов'єв Ф.В., Брустінов Д.В., Пижинський Я.І. Сутність і складові організаційної культури підприємства. Держава та регіони. № 3. 2010. С. 46—50.

7. Donskykh A.S. State agricultural enterprises producing sunflower seeds. Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum. 2016. № 19-1 (32). Р. 5—12.

References:

1. Bezhenar, I. M. (2016), "The state of development of specialization in agrarian entrepreneurial structures", Economy and management of the national economy, vol. 10, pp. 128—133.

2. Dobrovolska, E. V. (2021), "Efficiency of use of resource potential of agricultural enterprises", Science and Education a New Dimension, vol. IX, no. 44, pp. 25—28.

3. Kostetskyi, Ya. I. (2012), "Profitability as an indicator of the efficiency of agricultural production", Innovative economy, vol. 2 (28), pp. 98—101.

4. Mukovoz, O.V. and Hamivka, S. A. (2009), "Intensity and economic efficiency of intensification in crop production", Visnuk SNAU, vol. 8 (37), pp. 70—72.

5. Prokopets, L.V. (2011), "Components of increasing the competitiveness of agricultural enterprises", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/37SPK.pdf (Accessed 15 Feb 2023).

6. Zinovev, F. V. Brustinov, D. V. and Pyzhynskyi, Ya. I. (2010), "The essence and components of the organizational culture of the enterprise", State and regions, vol. 3, pp. 46—50.

7. Donskykh, A. S. (2016), "State agricultural enterprises producing sunflower seeds", Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum, vol. 19-1 (32), pp. 5—12.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2023 р.